

הפררם

חוברת ח שנה סח

הרב יודא צבי גלאזנער
מלפנים סגן אב"ד ורב הצעיר דק"ה, קלויזענבורג יצ"ו
בלטימור מד.

סימן נ"א

בירור טעם האיסור למנות ישראל

הרבו המפרשים לשאול מה הטעם באיסור מנין לישראל! ומה הקשר בין איסור ספירת העם למצות מחצית השקל שדוחה את איסור המנין? והרי זאת תמיהה גדולה שאם הספירה חטא ועוון איך אפשר שע"י נתינת מחצית השקל אנו אומרים שמותר המנין הלא אז נראה שנקבעה מצות מחצית השקל כמעט בבחינת אחטא ויוהכ"פ מכפר. בנוסף יש חלוקי דעות בין הפוסקים אם מחצית השקל היתה לשעה או נקבעה גם לדורות. ולתכלית הבירור יש לעיין בדברי משה רבינו סוף פ' ואתחנן "לא מרבכם מכל העמים" דברים א'. בדברים אלו משה רבינו מדגיש בכל תוקף שרום המעלה ויקר הערך של ישראל אינם באים מטעם הריבוי, והמלבי"ם בקיצור ובצח לשונו הוסיף שאין ד' חפץ בריבוי כי כמו שבעצים - העלים והקליפות הם רבים והפרי מיעוט, אך הפרי הוא חביב להנוטע כן אתם (דהיינו ישראל) בעיני השי"ת כדכתיב "עם זו יצאתי תהלתי יספרו" ישע'י. ומדברי המלבי"ם נראה שמשה רבינו הדגיש שמכיון שישראל מתי מעט בין העמים קיומו הוא יוצא מן הכלל. אבל התופעה עוד יותר מתמיהה מהיכן בא כח לישראל החלש והמועט לסבול שנאת העמים וצרות קשות ורבות מדור לדור. זאת לא דבר ריק הוא להבין את הנסתר ואת השאלה וקושיא עולמית, והרבה דיו נשפך והרבה קולמוסים נשתברו. מדרשי התורה ציינו שמשעת יצירתו ה' יעקב הקטן והדל, ובכל זאת יעקב אבינו לחם נגד עשו שהי' איש שעיר יודע ציד בעל כח ובעל גבורה ויכלו. וכמו יעקב כחו של ישראל במשך חשכת הגלות לא ה' הגבורה ולא המספר, אלא כחו נובע מהבטחה ותקוה עולמית מדברי נעים זמירות ישראל "ואתה ד' מגן בעד" תהלים ג' ד', או משירת הים "עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה" שמות טו, ב. ומשאר מקורות וישראל בכל זמני הרדיפות והצרות הרבות ובפרט בזמן החרבן הנורא שאי אפשר לתארו לא בעט או במילים ונשען על הד' כמו "ד' איש מלחמה" "ד' עוזי" על כולם התקוה עדי עד בדברי הנביא זכרי' שנכר כחו של ישראל בהכרזה זאת עת ועת "לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ד' צבאות" זכרי' ד' ו'. והנה יש לנו להתבונן בהבדל שבין כחות החומריים והגשמיים. הכוחות הגשמיים הדרך היא למנות ולשקול אותם מזמן לזמן, כך בחיי אדם פרטי וכן בחיי העם כי לרכוש הגשמיות יש משקל ויש מספר אבל בכחות רוחניים אין מנין ואי אפשר למנות ולשקול ולמדוד. ולפ"ז נבין הכוונה של מאמר חז"ל ביומא כ"ב ע"ב ובאיזה אופן מתרצת סתירת הכתוב. והנה המאמר: ר' יונתן רמי כתיב: "והי' מספר בני ישראל כחול הים" הושע ב' א' ואחר כך הכתוב גומר "אשר לא ימד ולא יספר" הושע ב' א'. תחלה אמר והי' מספר הרי יש מספר ואח"כ אמר אשר לא ימד ולא יספר הרי אין מספר.

ומתרץ הגמרא לא קשיא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום אין להם מספר כלשון הכתוב "אשר לא ימד ולא יספר" ותחלת הכתוב והי' מספר כנ"י מיירי כשאין עושין רצונו של מקום ואז יש להם מנין. ונראה לי שהכוונה והפירוש כשעושים רצונו של מקום לא שגדל מספרם ממש אלא גדל מאוד כח הרוחני והוא שנאמר אשר לא ימד ולא יספר.

ומעתה נבין ע"נ איסור הספירה של ישראל שאמרו חז"ל במס' יומא כ"כ ע"ב אסור למנות ישראל, ויש פלוגתא בין רבי אלעזר האומר כל המונה את ישראל עובר בלאו שנאמר "והי' מספר בני כחול הים אשר לא ימד" הושע ב' א', ורב נחמן בר יצחק אומר עובר בשני לאווין שנאמר "ולא ימד ולא יספר" הושע ב' א'.

הענין בהיר כי אם אנו מונין את ישראל אנו מודים כי אנו סומכין על כח וגודל המספר והספירה גשמיות של ישראל ובה השפלנו את כבוד ישראל ממדרגת הגובה המוסרי והרוחני אשר רק על ידו יכול לעמוד נגד אה"ע, ולבחינה זו כוון ומרמז הכתוב "וה' כאשר ירום משה ידו וגבר ישראל" שמות י"ז י"א, ר"ל כי כחו של משה הי' בכחו המוסרי הגבוה של העם ועל כן היו ישראל מנצחין "וכאשר יניח ידו" שמות י"ז י"א כחו של ישראל נשפל לכח גשמי וחומרי אז וגבר עמלק כי ישראל אינו יכול לעמוד כאשר נשען רק על הכח החומרי והגשמי.

לפי רעיון זה יש להבין הסיבה שבימי דוד נפלו שבעה ושכעים אלפי איש בדרך עונש מפני הנגף שמנה דוד את ישראל. והענין בהיר כי אם אנו מונין את ישראל בזה אנו מראים ומודים כי אנו סומכין על כח וגודל המספר וחפצי גשמיות ובה השפלנו את כבוד ישראל ממדרגת הגובה המוסרי והרוחני. ונכון להרחיב את עומק המושג ולהבין ולידע יותר מן התועלת המרובה ואת הטוב הרב שצפון במצות מחצית השקל זו רומזת גם כדברי חז"ל במס' ב"ב י' ע"א אמר ר' אבהו אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע במה תרומם קרן של ישראל, אמר לו בכי תשא, היינו ע"י מחצית השקל, תרומם קרן של ישראל עכ"ל.

ומכ"ז נתברר שאם ישראל לומד ומבין את תורת מחצית השקל אז יש להתיר את המנין שע"י הבנת המושג במצות מחצית השקל לא יגרום ח"ו השפלת הרוחני.

ומעתה מה יקרו דברי האלשיך הקדוש שג"כ הדגיש בתוקף ערך החשיבה העליונה של מצות מחצית השקל בבחינה נוספת. האלשיך מזהיר אותנו שלא יחשוב איש מישראל שהוא נפרד מחברו כי כל בר ישראל אינו אלא חצי, רק בהתחברות הוא מהווה דבר שלם. דבר זה הראה הקב"ה למשה רבינו. לפי רשכה"ג החת"ס ז"ע בדרשותיו לר"ה וכפי דבריו הקדושים ע"י מחצית השקל אפשר להפוך קללה לברכה בצירוף עם ההבנה שכל אחד ואחד אינו אלא מחצית, ורק בהתחברות עם אחרים מישראל אז הוא נמשל לאדם שלם וחלק בלתי נפרד מכל העם. על סמך כל הראיות שהזכרנו בעניין טעם איסור הספירה, טעם מצוות צחצית השקל ומבן היחס שבין האיסור ובין המצווה אפשר שבקשר עם מחצית השקל נפקע האיסור של מניין ולכן המצווה נוהגת גם לגורות.

ואי אפשר לי לסיים את המאמר בלי להזכיר את דברי אאמו"ר הגאון האדיר זצוק"ל בהספדו ב' אדר תש"א שהי' המנהג להספיד כל הנפטרים גדולי הדור בכל שנה ושנה שעברה. ז' אדר בהאי שעתא גם במדינתנו תנאי החיים הי' בפתד גדול ולא ידענו מה ילד יום ובכן היאוש הגדיל מיום ליום, ובז' אדר בשנה תש"א שהי' זו פ' כי תשא אאמו"ר התחיל את הספדו לפני קהל גדול של רבני העיר ושומעים בדברי המדרש ודרש: "אמר משה שמא משאני מת אין אני נזכר? א"ל הקב"ה חייך כשם שאתה עומד עכשיו ונותן להם פ' שקלים ואתה זוקף את ראשן כך בכל שנה ושנה שקוראין אותה לפני כאלו אתה עומד שם. באותה שעה יזקוף את ראשן, מנין? ממה שנאמר "תשא את ראש" שם לא נאמר אלא כי תשא. ההתעוררות והרושם של השומעים אי אפשר לתאר, בעוה"ר היתה נחמה פורתא. כל המוסיף על אלו הדברים הוא גורע. דברים אלו נשארו בזכרוני תמיד כמו ששמעתי אותם ז' אדר תש"א. והשי"ת יזכנו לראות זקיפת ראש בני" במהרה בימינו אכי"ר.